

6e JAARGANG
NUMMER 10
NOVEMBER 1970

DAAD EN GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

BIJ ELKE BIJZONDERE HANDELING GAAT
HET DENKEN AAN HET DOEN VOORAF.
BIJ HET HANDELEN VAN KLASSEN OF
MASSA'S ELIJKT DE BETEKENIS VAN
HET HANDELEN PAS ACHTERAF. HIER
GAAT DE DAAD VOORAF AAN HET BE-
GRIP, AAN DE GEDACHTE.

DAAD EN GEDACHTE

Orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

De uitgave zal worden bekostigd uit VRIJWILLIGE bijdragen

Red. en adm.: Corn. Outshoornstraat 11, Amsterdam - W

Postgiro 307695

E E N L E E R Z A M E D E B A T A V O N D

IN UTRECHT, in de grote zaal van het Cunera-centrum aan de Nieuwe Gracht, is op donderdag 15 oktober j.l. een bijzonder leerzame debatavond gehouden. Vier vakbondsvertegenwoordigers, behorende tot zeer verschillende organisaties en van zeer uiteenlopende instelling, hebben er elkaar op soms uiterst heftige wijze om de oren geslagen en daarnaast ook nog slag moeten leveren met af en toe zeer felle debaters uit de zaal. Voor wie oren had om te horen kwam bij die botsing der meningen iets van de keiharde waarheid tevoorschijn, die de vakbeweging zelf in de regel angstvallig verborgen tracht te houden, maar die desondanks hoe langer hoe meer niet slechts tot de arbeidersklasse, maar ook tot andere lagen van de samenleving doordringt.

De avond werd georganiseerd door de Utrechtse jongerengroep van de P.v.d.A. Als inleiders fungeerden onder meer: C. Poppe van de Nederlandse Metaalbedrijfsbond (NVV), Jan Koning van de Nederlandse Bond van Vervoerspersoneel (NVV), Jaap van der Doef van de katholieke vervoersbond en Paul Brehm van het Onafhankelijk Verbond van Bedrijfsorganisaties (OVV). Hun gehoor bestond gedeeltelijk uit studenten, gedeeltelijk ook uit arbeiders. De eersten hebben zich nauwelijks in de discussie gemengd. Zij beperkten zich hoofdzakelijk tot de colportage van in het algemeen mao-istische lektuur. De aanwezige arbeiders daarentegen hebben zich niet onbetuigd gelaten.

Onder hen bevonden zich enkele vertegenwoordigers van de Utrechtse taxi-chauffeurs, die in geladen stemming ter vergadering verschenen waren, omdat hun nog vers in de herinnering lag, hoe luttele weken tevoren hun strijd door het ingrijpen van Paul Brehm gebroken was 1). Van hun verbittering jegens hem maakten zij geen enkel geheim. Het feit, dat hij als een van de sprekers was aangekondigd, zo verklaarden zij, had hen naar deze bijeenkomst gelokt. Hun van haat vervulde blikken maakten, dat hij nauwelijks hun kant dorst uitkijken. Toen hij zich niettemin met snoeverige brutaliteit een soort van radikale "stralenkrans" trachtte te geven, aarzelden zij niet hem publiekelijk het woord "stakingsbreker" naar het hoofd te slingeren. Brehm, die de hele avond als een duveltje uit een doosje was opgesprongen bij ieder betoog of zelfs bij ieder woord dat hem niet zinde, had er niet van terug. Hij deed er het zwijgen toe, boog zich wat voorover op zijn stoel en staarde naar zijn voeten. Het wekte, ook door de richting van zijn blik, de indruk, dat hij zich zat af te vragen of hij nog wel één been had om op te staan.

De zich bedrogen voelende taxi-chauffeurs, die scherpe interrupties de zaal inknalden en over Brehm spraken als van "die fraaie meneer dáár", waren niet de enige arbeiders die zich roerden. Toen Poppe, die zich in de loop van de avond

1) Zie "Daad en Gedachte" van september j.l. blz. 7 e.v.

als "kritisch vakbondsbestuurder" bekend maakte, op een gegeven moment voor "een radicalisering van de vakbeweging" pleitte en de verwachting uitsprak, dat "een vernieuwde vakbeweging zich achter acties van de arbeiders zou plaatsen", werd hem door een al wat oudere arbeider toegevoegd, dat er nauwelijks nog iemand in de werkende klasse te vinden zou zijn, die aan zo'n mogelijkheid geloofde.

De avond begon met een, niet altijd even overzichtelijke uiteenzetting van de student Frans Altena over het verloop van de Rotterdamse havenstaking. Hij liep stage in Rotterdam op het moment, dat daar de bedrijven plat gingen en hij vertelde het een en ander over hetgeen hij van nabij had meegemaakt. Tot een analyse kwam hij niet. Wel maakte hij enkele interessante opmerkingen. Hij zei bijvoorbeeld op een gegeven moment, dat "het Comité Arbeidersmacht zichzelf op de tweede stakingsdag als stakingsleiding presenteerde". Wat daarbij opviel was, dat de in de zaal aanwezige geestverwanten van "Arbeidersmacht" niet tegen die feitelijke weergave der gebeurtenissen protesteerden. Zij protesteerden ook niet toen Altena enkele ogenblikken later vertelde, dat op een gegeven moment de Rotterdamse havenwerkers "spontaan, dus niet (klemtoon door Altena) op instigatie van 'arbeidersmacht', naar het kantoor van de vervoersbond NEV waren getrokken". De juistheid van die mededeling kón blijkbaar niet worden aangevochten.

Toen Altena, even verder in zijn relaas, van een ándere mars van de havenarbeiders repte, interrumppeerde één der mao-istische studenten wél.

- "Was dat wéér spontaan?", wilde hij weten.

- "Nee", antwoordde Altena, "dat was onder leiding van Arbeidersmacht."

De vraagsteller knikte tevreden en liet Altena verder spreken. Dat zowel de geestverwant van "Arbeidersmacht", als Altena, die dat duidelijk niet was, verschil maakten tussen een spontaan optreden van de Rotterdamse arbeiders en hun optreden onder leiding van "Arbeidersmacht" - volkomen terecht naar onze mening - was vooral daarom interessant, omdat "Arbeidersmacht" zélf voortdurend zijn optreden en 't optreden van de arbeiders aan elkaar gelijk gesteld had. Er zou bepaald alle reden toe geweest zijn om na de pauze bijvoorbeeld de mao-istische studenten daarover eens nader aan de tand te voelen. Maar daar is het niet van gekomen. En dat is wel begrijpelijk ook, omdat óók voor zover de strijd in de Rotterdamse haven ter sprake kwam, het accent niet op de houding van "Arbeidersmacht" gelegd werd, doch op de houding van de vakbeweging.

Over het optreden van de vakbeweging, met name van de erkende vakbeweging in het Rotterdamse havenconflict deed Altena een paar uitspraken, die de ijverig notities makende vakbondsbestuurder Jan Koning onrustig heen en weer deden schuiven. Altena zei:

- "Het optreden van de erkende bonden heeft zich volkomen onttrokken aan de waarneming van de arbeiders zelf. De belofte der bestuurders, dat zij, wanneer er eenmaal een akkoord met de werkgevers zou zijn de arbeiders in vergadering bijeen zouden roepen om hun oordeel te vragen, is niet nagekomen."

Altena zei voorts:

- "Als ik mijn indrukken moet samenvatten, dan stel ik vast, dat de staking in Rotterdam vooral daardoor gekenmerkt wordt, dat er door de arbeiders over de vakbeweging bijzonder negatief werd gedacht. Niet-georganiseerden wijzen de vakbond duidelijk af en ook de leden zeggen er niet veel goeds van. Om die reden zitten de werkgevers kennelijk met de vakbeweging in hun maag en het is om die reden dat ook de werkgevers zeggen, dat de vakbonden 'kritischer' moeten worden. Van hun kant zeggen de leden, dat de bonden de noden van de arbeiders niet meer kennen."

Toen Altena hieraan toevoegde, dat hij dat laatste als een "onjuist oordeel van de leden" beschouwde en "onzin" achtte, waren er in die hoek van de zaal die

met een arbeiderspubliek gevuld was onmiddellijk interrupties.

- "Welnee", werd er geroepen, "dat is zo! Van wat er bij de arbeiders omgaat weten de bonden geen flikker af!"

"Neem die fraaie meneer daar...", riep een van de chauffeurs. En Paul Brehm zou op dat moment al onder het mes gekomen zijn, nog eer hij een woord gezegd had, ware het niet, dat het losbarsten der interrupties voor Jan Koning 't sein vormde om als "ouderwets bestuurder" - gelijk hij zichzelf karakteriseerde - lucht te geven aan zijn langzamerhand opgekropt gemoed.

Jan Koning ging uiterst fel en geëmotioneerd tekeer over wat hij "een onrechtvaardige kritiek op de vakbeweging" noemde. Als je hem geloven wilde, dan zou het in Rotterdam allemaal veel beter zijn gegaan als de havenarbeiders daar maar in groter getale georganiseerd waren geweest.

"Lonen, arbeidsvoorwaarden en werkklimaat zijn in onze twee grote havens precies gelijk", riep Jan Koning met stalen gezicht, alsof er nooit door professor Ter Hoeven precies het tegendeel beweerd werd. "Wat hebben we nou gezien? In beide havens is het werk hervat op tenslotte precies dezelfde voorwaarden en wel op de voorwaarden, die de vakbeweging met de werkgevers overeengekomen was. Alleen in Rotterdam is het werk hervat in grote verdeeldheid en in Amsterdam is men ongebroken weer aan het werk gegaan. Dat komt doordat in Amsterdam een stukje vakbondsdemocratie is weggegeven!"

- "Maar", waagde iemand aarzelend, "hoe zit het dan met de mededelingen van Altena zopas, dat tijdens de Rotterdamse havenstaking de bonden telkens en telkens weer verzuimden de arbeiders te raadplegen!"

- "Nou ja", zei Koning, "dat is de enige fout geweest."

Paul Brehm hield een ánder betoog. "De vakbeweging", verklaarde hij, "heeft in de Rotterdamse haven de boot gemist. Niet alleen eind augustus 1970, maar in 1967 ook al..."

Het was een soort van voetzoeker, die hij met die woorden de zaal inslingerde; een voetzoeker, die natuurlijk precies onder de stoel van zijn mede-vakbondsbestuurder Jan Koning tot ontploffing kwam. Jan Koning véérde overeind om zich fel tegen de uitspraken van Paul Brehm af te zetten.

- "Mijn zeventuizend leden in Rotterdam", riep hij...

Paul Brehm onderbrak hem met een schaterlach: "Man je hebt helemaal geen zeventuizend leden daar. Je hebt zopas zelf gezegd dat in Rotterdam nog geen veertig procent van de havenarbeiders georganiseerd is. Er zijn óók nog andere bonden dan de jouwe en er zijn in totaal zo'n 14.500 havenarbeiders in Rotterdam. Dat klopt helemaal niet..."

Koning bleek niet erg uit het veld geslagen. "Nou goed", suste hij, "geen zeventuizend dan, maar pak weg vijfduizend..." Brehm wuifde het getal weg met een brede armzwaai: "Klopt evenmin, maar lâ maar zitten. Dat cijfer is niet eens zo belangrijk. Je kunt niet op grond van die ledentallen een redenering opzetten. Ik zeg niet hoeveel leden ik heb..."

"Haha!", interrumpde Koning, "je kijkt wel uit!"

"Ik zeg niet hoeveel leden ik heb", herhaalde Brehm woedend, "ik zeg, dat jullie niet achter jullie leden bent gaan staan. Dáár gaat het om!"

Net als Frans Altena gedaan had sprak ook Paul Brehm uitvoerig over de Rotterdamse gebeurtenissen. Hij vocht niet, zoals Koning, het relaas van de student aan, hij gaf, zoals hij het zelf uitdrukte, nog wat nadere details. Dat kwam er in de praktijk op neer, dat hij het zelf bijkleurde. Altena had als het ware van de havenstaking een vluchtig houtskoolportret geschetst. Paul Brehm pakte nu zijn palet

om daarin met uiterst felle tinten de bijzondere rol van het OVB te schilderen. En telkens wanneer daarbij dan de rol van hém, Paul Brehm, ter sprake kwam, legde hij de verf er héél dik op. Zó dik, dat niemand meer aan het portret geloofde.

- "Hoe zit het nou?", riep een van de arbeiders uit de zaal. "Je zegt, dat de vakbeweging in Rotterdam de boot heeft gemist. Dat geldt dan ook voor het OVB want dat is ook een vakbeweging!"

- "Nou en of! En wát voor een!", riep een van de Utrechtse chauffeurs.

- "Het is toch niet pas sedert 1967, dat de vakbeweging de boot mist!", zei een ander.

Ergens op een van de achterste rijen stond een - niet tot de uitgenodigde sprekers behorende - bestuurder van de r.k. metaalbewerkersbond St. Eloy op. Hij zei:

- "Ik heb Brehm al wel veel horen praten, maar nog niets horen zeggen. Ik zou nu wel eens precies van hem willen horen, wat de bijdrage van het OVB geweest is om de Rotterdamse staking tot een succesvolle oplossing te brengen."

"Wij hebben", antwoordde Paul Brehm, "aan onze leden, voor zover zij bij het conflict betrokken waren, stakingsgeld uitgekeerd."

- "Dat is geen antwoord op mijn vraag", constateerde de St. Eloy-bestuurder.

- "Het antwoord luidt: niets!", riep een stem uit de zaal. Brehm reageerde niet. Hij bepaalde zich ertoe zijn eigen "heldenrol" nog een beetje aan te dikken. "Ik ben", riep hij met stemverheffing uit, "op 'n gegeven ogenblik naar het strategische hoofdkwartier van 'Arbeidersmacht' in de Jan Porcellistraat gegaan om de leiding in handen te nemen"...

Bulderend gelach in de zaal - Jan Koning boven allen uit - deed Brehm beseffen, dat hij een bok geschoten had. Hij haastte zich een correctie aan te brengen: "Ik bedoel natuurlijk", zei hij, "om de leiding te pakken te krijgen, om de leiding te spreken..."

- "Een Freudiaanse vergissing!", werd er geroepen.

Als enig antwoord trok Paul Brehm al zijn oratorische registers open. "Fré Meis", riep hij, "moest ook zo nodig. Maar die is het geweest, die de staking de nek heeft omgedraaid..."

In de zaal stond een debater op: "Met uw kritiek op Fré Meis ben ik het wel eens", sprak die. "Maar in de Rivièrahal hebt u hem gesteund. Fré Meis moest zo nodig, zegt u. Dan voeg ik daaraan toe: En Paul Brehm moest hem zo nodig helpen".

- "Niet waar! Niet waar!", schreeuwde Brehm. "De looneis van f 37,50 bruto was er al lang, voordat Meis besloot om naar Rotterdam te reizen."

- "Maar voordat hij daar opdook", aldus Koning, "had niemand nog ooit van die eis gehoord."

Brehm pareerde met een tegenaanval. Niet alleen de Bedrijvencommissie met de heer Meis op de achtergrond had open deuren ingetrapt, zo betoogde hij, maar óók de erkende vakbeweging. "Wat jullie", beet hij Koning toe, "zogenaamd uit 't vuur hebben gesleept, was in juli j.l. in een schrijven van de werkgevers al ter sprake gebracht!"

Koning sprong weer op om te protesteren.

- "Is die brief er geweest of is ie er niet geweest?", vroeg Brehm.

- "Jawel", zei Koning, "maar..." En daarop liet hij een uiterst ingewikkeld

betoog volgen, zó mistig en ondoorzichtig, dat de ter sprake gebrachte brief van de werkgevers al spoedig helemaal weer in de mist verdween.

SLEUTELEN.

Na de pauze sprak Poppe van de Nederlandse Metaal Bedrijfsbond. "Ik ben", zo zei hij, "in dienst van een vakbond; ik ben géén vakbondsbestuurder in strikte zin". Dat diende dan ter verklaring van het feit, dat hij er geen behoefte aan had de vakbeweging te verdedigen tegen de kritiek die op haar werd uitgebracht. Integendeel, hij beschouwde veel van die kritiek wel als gerechtvaardigd.

- "De vakbeweging", aldus Poppe, "verkeert in een overgangssituatie, mede als gevolg van haar tweeledig karakter. Enerzijds is zij een instituut, dat geschapen is om over lonen en arbeidsvoorwaarden te onderhandelen. Anderzijds verwacht het beste deel van de arbeidersbevolking méér van haar dan dat zij alleen maar over arbeidsvoorwaarden marchandeert. Wat de vakbeweging daarom behoeft is een radicalisering. Zij moet zich bezinnen op de vraag, hoe zij verder kan komen dan uitsluitend het stellen van looneizen. De vakbeweging zou zich bijvoorbeeld moeten beraden, hoe zij van stakingen gebruik kan maken om de arbeiders en zichzelf voor te bereiden op een andere taak."

Poppe zei vervolgens dan ook nog: "Tijdens een staking moeten de arbeiders over de afloop beslissen" en: "De bonden zouden de leden meer mogelijkheden moeten bieden om de besluiten van bestuurders kritisch te bezien."

Jan Koning was het er totaal niet mee eens. "Ik ben", zo verklaarde hij, "bepaald van een andere mening dan de vakbondsvernieuwers. Ik huldig bijvoorbeeld helemaal niet het standpunt, dat de bestuurders de loopjongens van de arbeiders zijn, zoals Paul Brehm doet. Ik ben nog helemaal een ouderwetse vakbondsman!"

De toehoorders keken er niet van op. Ze hadden dat al duidelijk gemerkt uit hetgeen Koning eerder op de avond naar voren had gebracht. Dat hij, juist in zijn hoedanigheid van ouderwets vakbondsman, een aantal jaren geleden door wat hijzelf "zijn trouwe Amsterdamse leden" had genoemd tijdens een "wilde" staking uit woede in het water werd gegooid - zoals nog onlangs door Martin van Amerongen in "Vrij Nederland werd opgerakeld - verzweeg Koning uiteraard. Helaas was er die avond ook niemand in de zaal, die het zich op dat moment herinnerde. Maar dat wilde geenszins zeggen, dat er voor de "ouderwetse vakbond" enige sympathie werd opgebracht. Ook de "nieuwewetse" echter, die Poppe en diens geestverwant Jaap van der Doef van het N.K.V. voor ogen zweefde, ontmoette kritiek. De discussie die dáárover op gang kwam, draaide om de vraag, wélke functie de vakbeweging eigenlijk in de maatschappij vervulde en of - op grond van die functie - een "radicalisering" zoals Poppe bepleit had, wel mogelijk was.

- "Ik ontken dat", zei een van de debaters. "Rosa Luxemburg heeft in haar bekende brochure 'Sociale hervorming of revolutie' eens geschreven, dat de voornaamste taak van de vakbeweging daarin bestaat, dat zij aan de kant der arbeiders het middel is om de kapitalistische loonwet, dat wil zeggen de verkoop van de arbeidskracht tegen de op dat ogenblik geldende marktprijs te verwerklijken. De vakbeweging heeft de functie de conjunctuur van de arbeidsmarkt te gebruiken om de waar arbeidskracht zo duur mogelijk te verkopen. Daaruit volgt dat de vakbeweging geheel en al op de basis van de kapitalistische maatschappijverhoudingen opereert. Dat feit verklaart, waarom zij geheel en al met de kapitalistische orde is vergroeid, door de bestaande verhoudingen is ingekapseld. Dat daarin verandering zou kunnen worden gebracht is een gevaarlijke illusie."

"Meneer de voorzitter", zei Poppe, "dat betoog klopt helemaal niet. Als Rosa Luxemburg beweert, dat het de functie van de vakbeweging is om de arbeidskracht zo duur mogelijk te verkopen, dan zeg ik, dat we hier in Nederland na de

oorlog wel heel wat anders hebben gezien. De vakbeweging heeft, om het door de bezetting geteisterde bedrijfsleven weer op de been te helpen, hier de arbeidskracht allesbehalve duur, ja zelfs goedkoop verkocht."

De debater maakte een vertwijfeld gebaar. "Het is waar natuurlijk", riep hij uit, "maar iets dergelijks heeft zelfs Rosa Luxemburg bij al haar kritiek niet van jullie kunnen denken."

Jan Koning kwam nog weer eens het optreden van de vakbeweging in haar traditionele vorm verdedigen. "Een c.a.o.", zei hij, "is een c.a.o., contract is contract. Daar heb je als vakbondsbestuurder je handtekening onder gezet. Dat doet Paul Brehm ook. Daar kun je niet zo meer van af!"

Jaap van der Doef dacht daar toch wel een tikkeltje anders over. "Er wordt", merkte hij op, "door de bestuurders te veel in de banen van de wettelijkheid gedacht. Dat wettelijk denken moet wijken voor een meer sociaal denken."

Hoe hij zich dat precies voorstelde en wat hij daarmee bedoelde werd niet helemaal duidelijk. Poppe liet zich iets konkreter uit. Na te hebben erkend, dat de vakbeweging in Nederland sinds de oorlog "te veel naar de economie gekeken had en zich te veel verantwoordelijk voelde voor dingen, die tot de verantwoordelijkheid van de werkgever behoorden", pleitte hij ervoor, dat de vakbeweging zich in toekomstige conflicten wél solidair met haar leden zou verklaren.

Er kwamen van de kant der aanwezige arbeiders heel wat reacties los, die er op wezen, dat zij dat toch inderdaad wel als een illusie zagen. Een oude arbeider, die voor de oorlog tot het toenmalige N.A.S. behoorde, vertelde iets van zijn ervaringen. "Er is al zo vaak over een vernieuwing van de vakbeweging gesproken", zei hij. "Wat de arbeiders geleerd hebben is, dat er niet veel te vernieuwen valt. Het is geen toeval, dat er zoveel ongeorganiseerden zijn."

De Utrechter Nol de Jong, die in zijn woonplaats enige bekendheid heeft verworven als secretaris van de ondernemingsraad van Werkspoor, bleek tenslotte ook minder optimistisch over de toekomstige mogelijkheden van de vakbeweging dan Poppe. "De bestuurders", zo zei hij, "onderhandelen eerst. Als dat geen resultaat oplevert bidden ze om vervolgens te berusten."

Jan Koning keek bij die woorden zeer geërgerd. Maar hij ging er niet toe over nogmaals een pleidooi voor eigen standje te houden. Hij gooide opeens een volkomen nieuw element in de discussie, dat helemaal niet aan de orde was geweest:

"Ik voel de behoefte", riep hij theatraal, "te protesteren tegen diegenen, die de arbeiders voor dom uitkrijten!"

Zijn woorden wekten de opperste verbazing. "Wie", zo werd er geroepen, "van de hier aanwezigen heeft dat dan beweerd?"

"Niemand", antwoordde Koning lakoniek. "Maar ik wou het toch even zeggen".

- "Man", riep iemand uit de zaal, "je bent helemaal aan 't verkeerde adres. Dat moet je hier niet naar voren brengen, daarvoor moet je bij je collega Van der Laan in Oost-Groningen wezen. Die heeft de strokartonarbeiders imbecielen genoemd."

Koning brieeste. In het tumult dat ontstond gingen de interrupties, die op de positie van de vakbeweging betrekking hadden enigszins verloren. Vanwege het vergevorderde uur, maakte de voorzitter er toen een eind aan. De chauffeurs rezen onmiddellijk overeind. Maar Paul Brehm was vlugger dan zij. Hij was een van de allereersten die weer buiten stond op de Nieuwe Gracht. Hij voelde blijkbaar, dat hij van de chauffeurs weinig goeds te verwachten had.

=====

P R O F E S S O R A L E N O N S E N S

"Professor Pen heeft uit te waarden welwillendheid van onze kameraden willen aannemen dat wij geen bolsjewistische of andere 'marxisten' zijn. Maar hij weet er toch eigenlijk geen weg mee en begrijpt niet wat ons van de bolsjewiki onderscheidt. Op zichzelf is dat natuurlijk geen schande, al is het wel bevreedend voor een hoogleraar in de economie. Immers, Marx werd zowel door mede- als tegenstanders beschouwd als een econoom van formaat. Maar, zoals gezegd, dat is geen schande. Men dient dan echter wel voorzichtig te zijn met het hanteren van een dergelijk begrip..."

Bovenstaande woorden schreven wij in het novembernummer van 1965 van "Daad en Gedachte" in het artikel "Over armoede en kapitalisme" ("antwoord aan prof. dr. J. Pen"). Wie mocht menen, dat prof. Pen in de sindsdien verstreken jaren de leemte betreffende zijn kennis van het marxisme heeft opgevuld, komt bedrogen uit. Nog steeds kan hij het niet laten het marxisme op de hak te nemen. Doch ook steeds weer blijkt, dat hij van het marxisme niets begrijpt en waarschijnlijk nooit iets van Marx heeft gelezen. Zijn uitlatingen zijn veelal van dien aard, dat men zich afvraagt hoe in hemelsnaam een hoogleraar in de economie - iemand, die dus als een wetenschapsman wordt beschouwd - dergelijke nonsens kan verkondigen. Na zijn uitlatingen in "Het Parool" van 10 september j.l. in het stukje "Waarom ik niet naar het congres van de neo-marxisten ga", vraagt men zich zelfs af wat het bedrijfsleven wel moet beginnen met economen, die bij hem college hebben gelopen.

De lezer zal wellicht geneigd zijn te denken, dat wij ons aan overdrijving schuldig maken, of op z'n minst redeneren vanuit onze eigen kennis van het marxisme. Want het is nogal wat om op zijn eigen terrein - de economie - zó te oordelen over een hoogleraar. Maar om de lezer in staat te stellen zélf te oordelen, zullen we de jongste "bestrijding" van 't marxisme door prof. Pen hier gedeeltelijk weergeven. In het bewuste stukje zegt hij dan:

"Om enigszins toe te lichten waarom de marxisten de wereld zo slecht begrijpen: ze beginnen al dadelijk met iets zeer eigenaardigs, namelijk de stelling dat de waarde van een goed bepaald wordt door de hoeveelheid arbeid die er aan is besteed (heel duidelijk bij G. Mandel in zijn boekje "Inleiding in de marxistische economie", uitgave van de SUN 1970). Dat klopt niet, zoals iedereen kan begrijpen: in sterk geautomatiseerde fabrieken wordt weinig arbeid gebruikt maar de toegevoegde waarde kan niettemin hoog zijn, namelijk door de machines."

Allereerst willen wij even rechtzetten, dat Marx niet spreekt van "de hoeveelheid arbeid die er aan is besteed", maar van "de gemiddelde noodzakelijke maatschappelijke arbeid, die een waar bevat". Maar afgezien daarvan is de redenering van onze professor zo onzinnig, dat het onbegrijpelijk is, dat een zichzelf respecterend blad het afdruckt. Wij hebben zijn uitspraken voorgehouden aan verschillende doodgewone arbeiders met alleen maar een lagere-school-opleiding, die van het marxisme niets afwisten. En allen reageerden op dezelfde manier: "Verrek, die machines zijn toch ook gemaakt; die hebben toch ook arbeid gekost!" Wat deze arbeiders meteen wisten en begrepen, daar is onze geleerde econoom blijkbaar niet opgekomen. Hij gelooft zeker nog in kabouters, die het werk voor de mensen doen. Kabouters, die het erts delven, het naar de hoogovens vervoeren om er daar ijzer en staal enz. van te fabriceren. Kabouters ook, die er daarna machines van maken. Dat het allemaal door mensenhanden moet worden gedaan, dat de arbeid van elke fase - ook de fase van de vervaardiging van de machines - vervat is in het

eindprodukt, ontgaat hem geheel. Om een voorbeeld te noemen: een paar schoenen, vervaardigd in een schoenfabriek, bevat niet alleen de arbeid, die er in de fabriek aan is besteed, maar mede de arbeid die is besteed aan het vervaardigen van het staal, de machines, enz. Dat prof. Pen daarvan niets begrijpt blijkt niet alleen uit het hiervoor geciteerde. In dezelfde "beschouwing" zegt hij namelijk:

"Die arbeidswaardeleer geeft alle verdere marxistische bewijzen een krampachtige draai. Er bestaan 'bewijzen' voor de arbeidswaardeleer, die ofwel te flauw zijn om over te praten (zonder arbeid wordt niets voortgebracht; dat is waar, maar zonder werktuigen ook niet)..."

Het is toch onvoorstelbaar, dat een hoogleraar in de economie zijn toevlucht neemt tot dergelijke "argumenten". Die op de stelling, dat zonder arbeid niets wordt voortgebracht, doodleuk met het "argument" komt, dat dit wel waar is, maar dat er zonder werktuigen ook niets wordt voortgebracht. Daar heeft men weer hetzelfde: alsof die werktuigen niet door arbeid worden voortgebracht.

In zijn stukje vergelijkt onze professor de marxisten met mensen, die aan vliegende schotels geloven, of mensen, die menen dat de aarde plat is. Na het door ons geciteerde zal het duidelijk zijn, dat geen marxist zich door deze opmerking beledigd kan voelen; evenmin als iemand, die lezen en schrijven kan, zich beledigd zal voelen wanneer een analfabeet hem komt vertellen dat het alfabet niet deugt.

Wanneer prof. Pen aan het slot verkondigt, dat er behalve rechtse ook linkse leugens bestaan, dan voegen wij daar alleen maar aan toe, dat er ook nog zoiets als professorale nonsens bestaat.

=====

U I T B U I T I N G   O N D E R   H E T   S T A A T S K A P I T A L I S M E

IN HET VORIG nummer van "Daad en Gedachte" publiceerden wij enkele reisindrukken uit Oost-Duitsland. Sindsdien kregen wij toevalligerwijze een brief onder de ogen, die een Oost-Duitse arbeider aan een vriend in het buitenland zond. De feiten die daarin vermeld worden bevestigen volkomen wat de lezer in de bewuste reisindrukken heeft vermeld gezien. Brief en reisindrukken sluiten volkomen bij elkaar aan. Vandaar dat wij een gedeelte van de brief hier afdrukken. Van commentaar onthouden wij ons, omdat het volmaakt overbodig is. De brief spreekt voor zichzelf en bewijst door de eenvoudige taal der feiten, dat de uitbuiting onder 't staatskapitalisme niet onderdoet voor die onder het kapitalisme in 't Westen. De lezer zal er begrip voor hebben, dat wij iedere persoons- of plaatsaanduiding achterwege hebben gelaten.

"...Ik ben rijkelijk met werk gezegend geweest, vanwege mijn grote tuin en vanwege de ziekte van mijn vrouw. Mijn vrouw is weer thuis en ik heb wat minder zorg om haar. Haar wond is nu genezen, maar eerst moest die thuis nog behandeld worden, omdat een deel daarvan maar open bleef en daar vocht uitkwam. Natuurlijk is zij ook nog niet vrij van pijn en ze mag nog niet veel dragen of tillen. Inmiddels is zij al weer arbeidsgeschikt verklaard, al heeft ze eerst nog recht op een paar dagen vakantie. De dokter heeft haar een briefje voor het bedrijf meegegeven, dat ze niet te veel mag tillen. Maar dat ken ik wel. Daarop wordt maar heel weinig acht geslagen. Ik zelf ben al sedert twee jaar op mijn werk overbelast en in verband daarmee zijn er al twee brieven van de specialist naar het bedrijf gegaan. Er wordt echter niets op uit gedaan, integendeel, sedert ik vorig jaar mijn rijbewijs haalde word ik nog veel meer uitgebuit dan in de tijd, dat ik nog gezonder was. Het gevolg is, dat ik voortdurend volkomen afgebeeld thuis kom. Gedurende al mijn dienstjaren bij ..... ben ik nog niet zo afgejakkerd als nu...."

=====

"LEVE DE STAKING, WEG MET DE BOND"

"LEVE de staking, weg met de vakbond" stond als opschrift boven de tekst van een gestencild pamfletje, dat onlangs werd verbreid onder het personeel van het grote Parijse warenhuis "Galeries Lafayette" aan de Boulevard Haussmann. Op het moment van de verspreiding werd er in het warenhuis niet gewerkt; het personeel had de arbeid neergelegd, zoals het personeel van alle grote warenhuizen in geheel Frankrijk. Dat was gebeurd ingevolge een oproep van het bolsjewistische vakverbond C.G.T. en zijn secretaris Georges Séguy.

Het stenciltje ging natuurlijk niet van de vakbond uit. Het was vervaardigd door een aantal personeelsleden, dat enige tijd de praktijken van de bond had gadeslagen en dat er behoefte aan had tegenover de collega's lucht te geven aan zijn verontwaardiging.

Die verontwaardiging gold in de eerste plaats al de stakingseisen, die de bond had opgesteld. Het stenciltje - dat wij voor ons hebben liggen - zegt ervan, dat 't warenhuispersoneel een loonsverhoging had geëist van 150 francs per maand voor allen, die minder dan 500 francs per maand verdienden. Bovendien verlangde het personeel, dat de regeling, waarbij eenmaal in de zoveel tijd ook op maandag moest worden gewerkt, niet verplicht zou worden gesteld voor de maanden november en december. Voor hen, die méér dan 500 francs per maand verdienden werd een salariseis van 50 francs gesteld.

Inde eisen, die de vakbond opstelde, zogenaamd uit naam van het personeel, vond men van dat alles weinig terug. Van de verlangens omtrent de maandag-regeling werd niet gerept. De salariseis werd gewijzigd in de eis van een 10% loonsverhoging. Dat betekent, zeggen de samenstellers van het stencil, dat de hoogstbetaalden ook het meeste erbij zouden krijgen, terwijl het personeel juist ontevreden was over de lage lonen aan de basis. De eis van het personeel was er op gericht de grote loonverschillen wat glad te strijken. De vakbonden bleken tot elke prijs de sterke verschillen te willen handhaven, ja ze zelfs nog groter te willen maken.

In 't stenciltje werd voorts felle kritiek geuit op de wijze, waarop de vakbond de strijd meende te moeten voeren. "Er is helemaal geen sprake van strijd", zo leest men daar. "Wat we voor onze ogen zien is een soort van carnaval. Buiten het warenhuis zien de stakers zich even krachtig ingesloten door de smerissen in uniform als door de smerissen van de bond; in het warenhuis houden de bonzen brallende redevoeringen, maar verder gebeurt er gewoon niets. Wij voeren op die manier geen strijd in het bedrijf, wij zijn er alleen maar aanwezig. De samenstellers van dit manifestje zijn niet tegen de staking, maar ze zijn tegen de bond, die kermisachtige manifestaties houdt, die op de directie geen enkele indruk maken. Wie in de tegenwoordige tijd nog gelooft, dat de bonden iets voor ons uit het vuur kunnen slepen, die gelooft dat er nog iets te verwachten valt van leiders en gekozenen. Het wordt tijd, dat wij onze belangen zélf ter hand nemen. Wat er nu bij de Galeries Lafayette gebeurt, dat gebeurt overal ter wereld, in Amerika evengoed als in Rusland, waar de leiders er alleen maar op uit zijn de produktiviteit te verbeteren en anders niet. Daar ligt de reden, dat al heel veel arbeiders de ogen zijn open gegaan. Er wordt van de bonden al hoe langer hoe minder iets verwacht. Het wordt tijd, dat ook onze ogen open gaan. We moeten niet alleen tegen de patroon strijden, maar óók tegen de bond. Dat kan bijvoorbeeld door het warenhuis te bezetten, wat de bonden verhinderen. Wij, die dit stenciltje hebben samengesteld zijn géén anarchisten, géén trozkisten en géén mao-isten. Wij zijn doodgewone leden van het warenhuispersoneel, die het zat zijn om door de vakbonden te worden belazerd."

Tot zover onze weergave van het Franse pamflet.

=====

O V E R   T H E O R I E   E N   P R A K T I J K

ER ZIJN enkele uitspraken van Lenin, die met de regelmaat van een klok worden geciteerd en dientengevolge min of meer klassiek geworden zijn. Er zijn er ook die een tijdlang tot vervelens toe zijn aangehaald om vervolgens min of meer in 't vergeetboek te geraken. Tot deze categorie bijvoorbeeld behoort de kernachtige - maar daarom bepaald nog niet juiste - formule: "Communisme = Sowjetmacht + elektrificatie". Men hoort haar weinig meer en dat is allesbehalve verwonderlijk, omdat er in Rusland wél een grootscheepse elektrificatie is doorgevoerd, maar de macht van de Sowjets, dat wil zeggen van de arbeidersraden, er nog tijdens het leven van Lenin werd gebroken. De afwezigheid van de Sowjetmacht heeft het hantieren van de leuze onmogelijk gemaakt. Zij zou thans hoogstens nog kunnen worden gebruikt om aan te tonen, dat er in Rusland van communisme geen sprake is. Dat nu komt natuurlijk allesbehalve te pas in de kraam van de Russische machthebbers en hun buitenlandse partijgangers, die zich al bijna een halve eeuw lang alle mogelijke moeite geven om de arbeidersklasse te doen geloven, dat elektrificatie zonder sowjetmacht óók communisme is.

Anders is het gesteld met Lenins woord, dat "zonder revolutionaire theorie geen sprake kan zijn van revolutionaire praktijk". Of het een helemaal oorspronkelijk woord is willen we in het midden laten. Vast staat, dat het altijd aan hem wordt toegeschreven. Eveneens is het zo, dat het nog om de haverklap wordt aangehaald. Maar hoe is het ermee gesteld?

Dit voorjaar, toen er ter gelegenheid van Lenins honderdste geboortedag een vloed van herdenkingsliteratuur van de pers kwam, verscheen er temidden daarvan bij de Duitse uitgeverij Suhrkamp ook een klein bundeltje met aan Lenin of het leninisme gewijde opstellen. In één daarvan werd er op gewezen, dat het leninisme wel allerminst de theoretische uitdrukking is van de klassenstrijd der westeuropese arbeiders, doch zeer nauwkeurig de theoretische behoeften vervulde van de burgerlijke omwenteling, die zich in 1917 in Rusland voltrok. In verband daarmee kwam de schrijver ook te spreken over de leuze "Zonder revolutionaire theorie geen revolutionaire praktijk". De juistheid ervan vocht hij niet aan. Maar, zo zei hij, als dat betekenen moet, dat er voor de revolutionaire praktijk in West-Europa een revolutionaire theorie nodig is, dan is het wel zeker, dat die revolutionaire theorie moeilijk het leninisme kan zijn.

Wij houden dat voor een onjuiste redenering. Niet, omdat wij het leninisme wel degelijk als de voor West-Europa geschikte theorie beschouwen, maar omdat wij de uitspraak "Zonder revolutionaire theorie geen revolutionaire praktijk" op zichzelf verkeerd achten. In die uitspraak wordt naar onze mening het verband tussen theorie en praktijk volkomen verkeerd gelegd. Het is niet zo, dat er zonder revolutionaire theorie geen sprake van revolutionaire praktijk is, doch het is omgekeerd. Zonder revolutionaire praktijk is er geen sprake van revolutionaire theorie.

Eigenlijk wordt dat door de schrijver van het bedoelde opstel toegegeven. Als hij uiteenzet, dat het leninisme de exponent is van de maatschappelijke verhoudingen, die voor 1917 in Rusland heersten en als hij betoogt, dat het leninisme de theorie is van een andere klassenstrijd dan die tussen proletariaat en bourgeoisie, dan zegt hij eigenlijk niets anders, dan dat het leninisme als theorie geheel en al het produkt is van de Russische praktijk. Hetzelfde geldt natuurlijk in gelijke mate voor West-Europa: daar bestaat een andere klassenstrijd en daar ontstaat dientengevolge een andere theorie dan het bolsjewisme.

Friedrich Engels schreef destijds, dat de theoretische opvattingen, die hij en Marx verkondigden het resultaat waren van een klassenstrijd, die zich in de straten van Manchester en andere Britse industriesteden voor ieders ogen afspeelde. Het is niet van belang ontbloot zich dat terdege te herinneren.

=====

"BIG FLAME" EN DE BRITSE ARBEIDERS

IN HET vorige nummer van "Daad & Gedachte" is terloops het een en ander opgemerkt over de kleine groep, die in het gebied van de Mersey in het Britse graafschap Lancashire sedert januari j.l. het blad "Big Flame" uitgeeft. Deze groep bestaat uit arbeiders en studenten. Onze indruk - gebaseerd op een tweedaags contact met een van de uit Liverpool afkomstige leden - is, dat de groep niet belast is met welke traditie dan ook uit het verleden van de arbeidersbeweging. De groep is niet stalinistisch, niet trotskistisch, niet mao-istisch, niet anarchistisch, heeft geen bindingen ten opzichte van Castro of Che Guevara en zij kan evenmin als een groep van raden-communisten worden beschouwd. Het is niet haar doel bepaalde opvattingen onder de Britse arbeiders te propageren. Zij heeft uitsluitend het streven in de door haar uitgegeven krant datgene tot uitdrukking te brengen wat er onder de arbeiders in Groot-Brittannië - en speciaal dan natuurlijk die van Lancashire - leeft.

Een tweede kenmerk van de groep is - tot dusverre - dat de studenten die er in werkzaam zijn, niet op het standpunt staan, dat zij - als studenten - de rol van "theoretici" te vervullen hebben, die de arbeiders wel eens eventjes zullen vertellen hoe of ze moeten strijden. Voor zover wij hebben kunnen constateren zijn de met "Big Flame" verbonden studenten van een totaal ander type dan bijvoorbeeld in Nederland Ton Regtien of de studenten, die een rol spelen in de studentenvakbeweging, de Socialistische Jeugd of "Rode Oktober". Het is ons opgevallen zelfs, dat de studenten rond "Big Flame" zich in de theorie en de geschiedenis van de arbeidersbeweging maar heel weinig verdiept hebben.

In de groep "Big Flame" spelen - tot dusverre alweer, want afgewacht moet worden hoe of het verder gaat - de studenten de rol van de technische vervaardigers van het blad. De artikelen in de zeven nummers, die tot en met juli verschenen waren, zijn op enkele uitzonderingen na door arbeiders geschreven of aan de hand van door arbeiders verstrekte informaties samengesteld. Dat betekent, dat het blad geen bepaalde opinie tot uitdrukking brengt. Er worden allerlei mogelijke en soms zeer naïeve of verwarde opvattingen in naar voren gebracht. Beschouwingen, zoals wij die af en toe in "Daad en Gedachte" brengen, ontbreken. De krant staat vol met informaties over acties in Britse bedrijven. Het kostte uiteraard ook helemaal geen moeite om "Big Flame" op die wijze te vullen, want in Engeland zijn de laatste jaren de "wilde" acties aan de orde van de dag. En waar veel van die "wilde" acties gevoerd werden in industrieën of bedrijfstakken die in Lancashire gevestigd of vertegenwoordigd zijn, is het bepaald geen wonder dat: 1. de krant "Big Flame" een rijk vloeiende informatiebron kon worden; 2. de in strijd staande arbeiders voor deze zakelijke informaties interesse toonden en ook bereid bleken de krant te distribueren.

In het blad wordt meegedeeld, dat de groep "Big Flame" zich beschikbaar stelt om ten behoeve van strijdcomité's der "wilde" stakingen stencilwerk te verrichten. Dat dit geen loos gebaar is, werd bewezen tijdens de strijd van de Pilkington-arbeiders in St. Helens. Niet alleen "drukte" "Big Flame" allerlei pamfletten en mededelingen van het door de arbeiders gekozen stakingscomité, maar ook de kolommen van de krant zelf werden het stakingscomité ter beschikking gesteld. Het aantal Pilkington-stakers bedroeg ± 9.000. De krant werd vergroot in oplage en bij zowat iedere Pilkington-staker thuis gebracht, een werkje, waarmee de Pilkington-stakers zich zelf belastten. Toen de staking op zijn hoogtepunt was werd één bepaald nummer van "Big Flame" in een oplage van 7.000, gevuld met artikelen van het stakingscomité, zelfs geheel gratis uitgereikt. Het was een financiële krachttoer, waarmee de kas van "Big Flame" meteen totaal werd uitgeput en de verdere verschijning van de krant zelfs een zorgelijk probleem werd.

Onder de zojuist geschetste omstandigheden is de toekomst van "Big Flame"

natuurlijk 'n grote vraag. Wat zal er met het blad gebeuren als de golf van "wilde" stakingen in Lancashire wegebt? Dat de verkoop dan zeer sterk terug zal lopen valt gemakkelijk te voorspellen, maar is natuurlijk niet zo'n bezwaar. Maar zullen er rond "Big Flame" arbeiders gegroepeerd blijven, die de inhoud vullen of zal men een stijgend aantal artikelen, afkomstig van de studenten te zien krijgen? En als dat laatste het geval is, welk karakter zullen die artikelen dan hebben, en in hoeverre zal een eventueel ánder soort van artikelen op zijn beurt weer het karakter van de groep wijzigen? Dat is een van de dingen, die slechts de toekomst zal kunnen leren. Van belang is natuurlijk ook in welk tempo thans nog in de hoofden van de arbeiders bestaande illusies (ten aanzien van de nieuwe vakbond b.v. die de glaswerkers hebben opgericht) uit die hoofden weer verdwijnen en in welke mate "Big Flame" een dergelijke ontwikkeling bij kan houden. Wij zullen de lezers van "Daad en Gedachte" op de hoogte blijven houden.

=====

E E N   A A N B E V E L E N S W A A R D I G   B O E K J E

DIEGENEN onder onze lezers, die de Duitse taal machtig zijn kunnen wij van harte een boekje aanbevelen, dat onlangs bij de Duitse uitgeverij Ullstein van de pers gekomen is. Het heet: "November-Revolution 1918" en het voert als ondertitel: "Die Rolle der SPD" ("De rol van de SPD"). Schrijver is Wolfgang Malanowski, die redacteur is van het weekblad "Der Spiegel" en die wat hier in boekvorm is verschenen eerder als feuilleton in dat blad gepubliceerd heeft.

Zoals de ondertitel al aangeeft richt de schrijver vooral de schijnwerper op de rol van de sociaaldemocratie. Hij is niet de eerste die dat doet. Wat zijn boekje van andere publicaties onderscheidt is het grote aantal daarin opgenomen documenten. Het zijn er 31 in totaal, die bij elkaar ongeveer zestig van de bij elkaar ruim 180 bladzijden beslaan.

Die documenten bestaan uit uittreksels uit brieven, telegrammen of redevoeringen (merendeels) en zij werpen op de manier, waarop de partij van Ebert en Scheidemann zich beschermend voor de kapitalistische orde heeft opgesteld 'n bijzonder duidelijk licht. Men leze bijvoorbeeld de brief, waarin veldmaarschalk Paul von Hindenburg zich bij Ebert beklaagt over de wankel geworden positie van het officierenkorps en er bij hem op aandringt, dat de soldatenraden, volgens afspraak, nu terstond zullen worden ontbonden. Of de verklaringen van Generaal Groener over het doel van een eventueel militair optreden tegen het revolutionaire Berlijn of de mededelingen van Gustav Noske over zijn eigen rol tijdens de zogenaamde Spartakus-onlusten van 1919.

Voor een deel zijn de documenten aan vroeger verschenen werken ontleend. Dat de bezitter van het Ullstein-boekje ze daarin allemaal zo gemakkelijk bij elkaar verzameld vindt is een van de grote voordelen ervan.

Het boekje van Malanowski maakt voorgoed een einde aan de - niet door ons geloofde, maar nog wel tot voor zeer kort in Duitsland wijd verbreide - legende, dat de SPD de Novemberrevolutie zou hebben gemaakt. Malanowski's standpunt: de SPD was geen revolutionaire partij, zij wilde de November-revolutie niet en zij stond er ook niet achter. Daarnaast weerspreekt Malanowski dan de propagandaleugen, dat Duitsland in 1918 en 1919 aan de rand van het bolsjewisme zou hebben gestaan. De prijs van het boekje is laag. Voor f 3,50 is het te koop of te bestellen (als Ullstein-Buch 641). De inhoud is vernietigend voor lieden, die nog altijd menen dat kritiek op de Duitse sociaaldemocratie ongerechtvaardigd is. Gelijk de heer dr. W. Drees bijvoorbeeld.

=====

W A T K R A S S E N O T I T I E S B I J E E N D E B A T I N K R A S

NADAT DE LEZER elders in dit nummer een en ander heeft kunnen lezen over 'n naar onze mening belangrijk debat in Utrecht, hier ook nog enkele kanttekeningen bij een in ánder opzicht niet minder belangrijk debat in Amsterdam. Inderdaad, we bedoelen de openbare discussie tussen de Belg Ernest Mandel en de Nederlander Joop den Uyl in de grote zaal van het hotel Krasnapolsky. Leerzaam was zij, zowel door wat er gezegd werd door beide hoofdrolspelers, als door wat er niet door hen gezegd werd; leerzaam was zij eveneens door hetgeen er over werd geschreven. Bij onze notities zullen wij zowel 't een als het ander tegelijkertijd onder de loep nemen.

Wat allereerst opviel was, dat beide opponenten, hoezeer overigens hun zienswijzen ook mochten verschillen, volledig met elkaar overeenstemden voor wat betreft een definitie van "de socialistische maatschappij". De verklaring daarvoor lijkt ons betrekkelijk gemakkelijk te geven. Wat Mandel beschreef als "het socialistisch einddoel" was - bewoordingen als: "zelfbeheer van alle producenten", "het afsterven van staat, markteconomie en warenproductie" ten spijt - niet anders dan de aloude socialdemokratische opvatting van een socialistische produktiewijze, een opvatting, waarvan men terecht kan zeggen, dat vrijwel alle grote socialistische voormannen uit het verleden daar voorstander van zijn geweest, waaraan men dan echter, om precies te zijn, zou moeten toevoegen, dat men Marx van die voormannen moet uitzonderen, omdat uitgerekend hij er anders over dacht. Mandel deed het eerste, maar verzuimde het laatste, dat wil zeggen, hij beriep zich op "alle grote socialistische voormannen", maar hij verzweeg de kritiek, die op hun maatschappijbeeld moet worden uitgeoefend, wanneer men zich enigszins baseren wil op de marxistische methode. Daartegen dient protest te worden aangetekend, vanwege het feit, dat Mandel in het debat met Den Uyl als "marxist" is opgetreden en in de verslagen ervan ook als zodanig is aangeduid.

In onze ogen is Mandel géén "marxist". Hij is - héél duidelijk bijvoorbeeld in een opstel over het leninisme, dat dit voorjaar in Duitsland verscheen in een bundel, die door het Suhrkamp-Verlag werd uitgegeven 1) - een trotzkist, dat wil dus zeggen: een bolsjewiek, wat dan op zijn beurt weer betekent: een radikaal sociaaldemokraat. Waarin radikale sociaaldemokraten gelijk Mandel en allesbehalve radikale sociaaldemokraten zoals de P.v.d.A.-er Den Uyl van elkaar verschillen, dat is hun opvatting omtrent de wijze waarop "'t socialistisch einddoel" zou kunnen worden bereikt. Daarover liep dan ook het debat. Over het "einddoel" (om hun gemeenschappelijke terminologie, die niet de onze is, even te gebruiken) zélf zijn ze het ééns.

"Ik heb er geen moeite mee", zo verklaarde Den Uyl. Het was een opmerking, waardoor de "Haagse Post"-verslaggever John Jansen van Galen zich teleurgesteld voelde 2). Wij niet. Wij vinden een dergelijke reactie vanzelfsprekend. Dat hij voor die reactie een applaus van de zaal kreeg, bewijst ons inziens, dat het merendeel der aanwezigen zich van de werkelijke betekenis der eensgezindheid van de twee debaters op dit punt volkomen onbewust was. "Iedereen" was er, schreef "Vrij Nederland", om de betekenis van het debat te illustreren. Iedereen, die - zo zouden wij dat woord willen aanvullen - op het oude standpunt der voormalige of huidige sociaaldemokratayie stond. Waarmee wij overigens niet verhullen willen, dat er ook uit de zaal wel een enkeling voor de microfoon gekomen is, die zowel Den Uyl áls Mandel bekritiseerde. "Een anarchist", noemde John Jansen van Galen hem, kenne-

1) E. Mandel, "Lenin und das Problem des proletarischen Klassenbewusstseins" in de bundel: "Lenin, Revolution und Politik", Suhrkamp-Verlag 1970, blz. 149 en volgende.

2) "Haagse Post" van 28 okt. - 3 nov. 1970, pag. 11 en volgende.

lijk omdat hem de werkelijke betekenis en inhoud van diens kritiek ontging. Mandel begreep beter uit welke hoek de wind woei. Het enige dat hij wist te antwoorden was, dat de betrokkene met zijn principiële kritiek de arbeiders in ieder geval niet had kunnen overtuigen. "Die lopen nog steeds achter meneer Den Uyl aan", riep Mandel, in zijn ijver niet beseffend, dat hij daarmee in de eerste plaats de poten onder zijn eigen stoel doorzaagde. Wat de betrokken debater zou hebben moeten tegenwerpen, namelijk, dat het er helemaal niet om gaat de arbeiders te "overtuigen", maar dat het gaat om hun zélf-optreden in de praktijk, dat lijnrecht in tegenstelling staat tot zowel de zienswijze van Den Uyl als die van Mandel, dat zei hij niet en dat demonstreert naar onze mening zijn zwakte. Een zwakte, die ons van de debater, die het meer van spitse grollen dan van principiële klaarheid moet hebben, wel bekend is.

Terug naar meneer Den Uyl. Die verweet Mandel op een gegeven moment, gelijk hij hem ook al in een vroeger debat tussen die twee verweten had, dat hij met zijn "marxisme" vasthield aan verouderde hypothesen en dat hij dientengevolge zijn kansen verkleinde om de werkelijkheid te zien. Nu hebben wij al opgemerkt, dat wij Mandel niet voor een "marxist" houden. Hoe paradoxaal 't ook moge klinken: juist om die reden zijn wij het met déze opmerking van Den Uyl eens. Mandel houdt inderdaad vast aan iets wat verouderd is. Hij houdt vast namelijk aan een filosofie en een politiek, die hun ontstaan danken aan de bijzondere verhoudingen, waaronder zich in Rusland de burgerlijke revolutie voltrok en hij blijft die filosofie en politiek hanteren in een wereld, die van de toenmalige Russische volkomen verschilt. Niet als "marxist" sluit Mandel zijn ogen voor de werkelijkheid; hij doet dat juist omdat hij géén marxist is.

Wat het marxisme karakteriseert, dat is niet - zoals Den Uyl meent - een uitgaan van verouderde of niet verouderde hypothesen, maar het uitgaan van de werkelijkheid. Het marxisme is een methode, waarmee de werkelijkheid wordt onderzocht. Omdat de werkelijkheid aan voortdurende verandering onderhevig is, zal dat onderzoek tot voortdurend andere resultaten leiden, zullen de uitkomsten van dat onderzoek voortdurend verschillen. Als John Jansen van Galen, in zijn verslag van het debat, met duidelijk sarcasme van Mandel spreekt als van de man die het allemaal zo heel precies weet, wanneer hij om die reden zijn relaas de titel geeft van "Een marxist weet alles heel precies", dan merken wij op, dat Mandel juist daarom alles "zo heel precies" schijnt te weten, omdat hij géén "marxist" is, doch een man, die - net als Den Uyl - met schema's werkt. Een marxist pretendeert niet het zo precies te weten. Marxist zijn, betekent voor hem een voortdurend ómleren van het verworvene, een telkens kritisch van voren af aan beginnen. Daar is bij Mandel geen sprake van, maar ook bij Den Uyl niet. Die gaat ook van verouderde hypothesen of verbleekte illusies uit, die heeft zomin als Mandel, maar op een andere manier dan deze, oog voor de werkelijkheid. Wat hij Mandel verwijt, dat geldt ook voor Den Uyl zélf.

Sprekende over het debat-verslag van John Jansen van Galen, dat stond afgedrukt in de "Haagse Post", moet ons nog een andere opmerking van het hart. De schrijver daarvan zegt:

"In werkelijkheid of 'in wezen', dat hoor je vaak van een marxist als Mandel. Je kunt hem allerlei sociale waarnemingen vertellen, hij zal je uitleggen dat ze "in werkelijkheid" iets heel anders betekenen dan je zo zou denken."

Dat de verslaggever hier de spot met Mandel drijft is duidelijk. Maar die spot achten wij misplaatst. Het speuren naar "het wezenlijke" is wat in iedere tak van wetenschap gebeurt en om dat "wezenlijke" gaat het ook in de wetenschap, die zich bezighoudt met de maatschappij. Wanneer de dingen "wezenlijk" precies datgene waren wat ze op het eerste gezicht schenen, dan was alle wetenschap volkomen overbodig. Wat men Mandel verwijten moet is niet dat hij met de oppervlakkige ver-

schijnselen geen genoegen neemt - zoals Den Uyl, die het parlementarisme omhelst alsof het een bloeiend meisje ware inplaats van een oude, tandeloze heks - en naar hun wezenlijke betekenis zoekt, doch dat hij onvoldoende tot het wezen der maatschappelijke verschijnselen doordringt en zijn zoeken staakt, zodra het gevaar dreigt op te leveren voor zijn trozskistische schema's. Als Den Uyl de parlementaire democratie verdedigt, omdat hij op zijn manier de ogen voor de werkelijkheid sluit, dan doet Mandel op zijn manier precies hetzelfde, wanneer hij zogenaamd de proletarische revolutie "predikt". Want de proletarische revolutie, dat is voor Mandel niet de zélf-bevrijding van de loonarbeiders, doch een politieke strijd onder leiding van een voorhoede, die slechts kan uitmonden in een nieuw onderdrukkingssysteem met die voorhoede als heersende klasse en het staatskapitalisme als economische basis. Het wezen van de proletarische revolutie, om die term te gebruiken, wordt door Mandel miskend. Dat betekent, dat hij - om die term ten tweeden male te hanteren - in wezen op dezelfde staatskapitalistische grondslag staat als Joop den Uyl. En daarmee zijn we dan, via een wat filosofische omweg, teruggekeerd bij datgene, wat we in de aanvang van deze notities al geconstateerd hadden.

Maar als we hier schrijven, dat Mandel en Den Uyl in wezen op dezelfde wortel stoeien en bij hun debat opnieuw bleken te stoeien, dan bedoelen we daarmee natuurlijk niet een soort van zwart-wit schema te geven, waarin geen plaats zou zijn voor nuance-verschillen. Die zijn er uiteraard wel degelijk tussen hen. Als John Jansen van Galen (tegen Mandel) opmerkt, dat het leven eerder grijs is dan zwart-wit, dan heeft hij volkomen gelijk. Het leven is grijs, grauw zelfs, voor de arbeiders. Waarom vele collega's van John Jansen van Galen 't dan altijd wit proberen te schilderen is ons niet duidelijk. Overigens: nu we dan toch in termen van schilderen en over kleuren spreken, de verslaggever van de "Haagse Post" vergist zich als hij denkt, dat Mandel wit en zwart op zijn palet heeft. Daarmee namelijk zou hij tot 'n redelijk goed grijs kunnen komen. Nee, wat men Mandel verwijten moet is, dat hij uitsluitend in "rood" schildert, de kleur der politieke idealisten. Wat Den Uyl betreft, op zijn palet ontwaart men slechts het groen van de (ijdele) hoop. Wie ooit aan kleurenleer iets gedaan heeft, weet dat groen en rood wat men noemt complementaire kleuren zijn, dat wil zeggen kleuren, die tezamen wit opleveren. Is dát de reden, dat "Vrij Nederland" zijn verslag van dit debat publiceerde onder het opschrift: Den Uyl - Mandel: 0-0?

=====

VERANTWOORDING VAN DE VOOR "DAAD EN GEDACHTE"

BINNENGEKOMEN GELDELIJKE BIJDAGEN.

(3e kwartaal 1970)

H.A. te L. f. 2,50; C.B. te A. f. 31,50; B.v.B. te M. f. 10.-; C.H. te D. f. 10.-;
G.C. de H. te D. f. 5,50; A.v.d.H. te A. f. 12,50; H.W.J. de H. te P. f. 10.-; J.
E.K. te A. f. 2,50; Th.M. te B. f. 42.-; K.N. te B. f. 10.-; G.A. de P. te B.
f. 30.-; C.A.R. te R. f. 25.-; R.J.A.M.R. te N. f. 3.-; E.S. te N. f. 25.-; J.
H.V. te A. f. 6.-; R.W. te A. f. 31,50. Totaal f. 257.-.

=====

DE SPITSVONDIGHEID VAN PROF. BANNING

REEDS MEERDERE malen hebben wij er op gewezen, dat er een strijd gaande is rond het Marx-beeld. "Marx is in", schreven wij. Ja, Marx is in en hooggeleerde heren - zelfs van christelijke huize - omarmen momenteel 't marxisme. Er is daarbij echter één moeilijkheid. Marx heeft namelijk eens gezegd: Die Religion ist das Opium des Volkes, een uitspraak die altijd is vertaald met: De godsdienst is opium voor het volk. Voor onze hooggeleerde heren van christelijke huize is het natuurlijk moeilijk hun geloof te belijden en tegelijkertijd zich uit te spreken voor een man als Marx, die de godsdienst als opium voor het volk karakteriseerde.

Prof. Banning nu heeft daar iets op gevonden. Volgens hem is de uitspraak van Marx altijd verkeerd vertaald. De vertaling moet niet zijn: De godsdienst is opium voor het volk, maar ...is opium van het volk. De tweede naamval - in dit geval dus "des" - betekent immers "van".

Het is jammer voor onze professor, maar deze tweede naamval kan ook met "voor" worden omschreven. Praat men niet van "de vreze des Heren"? Mijnheer Banning zal toch niet durven beweren, dat de Here ooit ergens bang voor is. Het is duidelijk, dat met deze uitspraak niets anders is bedoeld dan: De vrees voor de Here.

Maar prof. Banning heeft meer pijlen op zijn boog. Indien men de vertaling met "voor" aanvaardt, aldus zijn redenering, dan wil dat zeggen dat alle priesters bedriegers waren, en dat was niet de mening van Marx.

Neen, dat was zeker niet de mening van Marx. Maar het was óók niet zijn mening, dat men de godsdienst kon afdoen met... priesters.

Wij kennen geen uitlatingen van Marx over een bedriegende priesterschap. Er zullen in elk geval wel bedriegers bij zijn geweest, hetgeen Marx niet interesseerde en ons al evenmin. Maar wat heeft Marx dan met dit veelzeggend metafoor - "die Religion ist das Opium des Volkes" - bedoeld?

Het opium komt voor in een prachtig bloeiende plant, de papaver of klaproos; een schoonheid. Maar het consumeren van 't sap, dat de eigenschap heeft slaap met heerlijke visioenen te verwekken, leidt naar de ondergang. In kerkelijke termen: de verslaving, de verdoemenis.

De godsdienst nu is geen stel bedriegende priesters. Zij verschijnt vooral in de prachtige kathedralen, de processies, de kloosters, Lourdes, de uitzonderlijke kledij, enz. Bij elkaar het machtigste spektakelstuk dat tot nog toe ongeëvenaard is gebleven. Het is "das Opium des Volkes", oftewel "opium voor het volk". Met al zijn spitsvondigheid kan professor Banning daar niets aan veranderen, evenmin als zijn napraters, en die heeft hij natuurlijk gekregen, reden waarom wij hier nogmaals op die uitspraak zijn ingegaan.

=====